

Mezei Milán – Szőke Richárd Rajmond

Sorsfordítók – Életrajzok Berettyóújfalu múltjából

Az ötlettől a megvalósulásig – a Bihari Múzeum időszaki kiállításának forgatókönyve

Aki Berettyóújfalu vagy Bihar dualizmuskori, két világháború közti történetével foglalkozik tudományos vagy akár érdeklődő szinten, az minden bizonnyal találkozni fog azokkal a nevekkel, akik részt vettek a vármegyei élet szervezésében, azaz a helyi elit tagjaival. A kíváncsi történészek természetesen feladatuknak vallják, hogy minél részletesebben felfedjék a személyes sorsokat, valamint a szereplők helyi jelentőségéről szóló diskurzusban is részt kívánnak venni, azonban olykor arra a kérdésre keresik a választ: kik vettek részt a mindennapi életben, akikről általában kevesebb szó esik, ám valamiféle elismerés övezte munkájukat? Továbbgondolva ezen kutatási felvetéseket, a Bihari Múzeum munkatársai egy új szempontot is érvényesítettek az elmúlt esztendőben a lokális emlékezet vizsgálódásaival kapcsolatban: kik azok az említett körbe tartozó személyek, akikről készült fotódokumentáció?

Végeredményben egy fotográfiaikkal és más vizuális eszközökkel ellátott biográfiaválogatást magába foglaló időszaki kiállítás született meg ezen alapötlettől vezérelve, melyet 2023. május 23. és 2024. április 30. között látogathatott a nagyközönség a „Sorsfordítók – Életrajzok Berettyóújfalu múltjából” című tárlat keretein belül. Érdeemes kiemelni, hogy bár korábban már otthont adhatott a múzeum egy vándorkiállításnak a felújított időszaki kiállítóteremben, ez volt az első önálló projektje a bihari közgyűjteménynek a 2021-ben történt újra nyitás óta, mely teljes mértékben saját kutatásra, saját tervezésre és nagyobb részt saját műtárgyakra alapozódott. Az említett tárlat sikerrel szólította meg a helyből és a más településekről érkező érdeklődőket, fiatalokat és időseket egyaránt, valamint megemléendő, hogy a Pulszky Társaság Az Év Kiállítása 2023 díj egyik esélyesének jelölte a kiállítást és elismerő oklevéllel jutalmazta a múzeum munkáját.¹

---

¹ A jelöltségről az alábbi cikk is tájékoztat: <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/az-ev-kiallitasa-2023-dij-eselyese-a-berettyoujfalu-bihari-muzeum-sorsforditok-eletrajzok-berettyoujfalu-multjabol-cimu-idoszaki-kiallitasa> (Utolsó letöltés: 2024. okt. 24.)

Jelen írás célja, hogy a helytörténeti összefoglaló ne merüljön feledésbe, ezért a módszertani elemek ismertetése mellett, fontosnak tartották a kiállítás kurátorai, hogy a publikáció mellékleteként maguk a szövegtáblák is „tovább élhessenek” a Bihari Múzeum Évkönyvének hasábjain, mint a tárlathoz kapcsolódó kutatás egyik eredménye, ezáltal bárki által elérhetővé válik „munkánk gyümölcse”. Továbbá rögzíteni kívántuk azokat a muzeológiai sarokköveket, melyeket szem előtt tartottunk a tárlat tervezésekor, megvalósításakor az alapötlettől a megvalósításig, az elméleti aspektusoktól a gyakorlati tudnivalókig.

Koncepció

A „Sorsfordítók – Életrajzok Berettyóújfalu múltjából” című időszaki kiállítás olyan Berettyóújfaluhoz és Berettyószentmártonhoz köthető egyéniségek élet-történetét mutatta be, akik a dualizmus és a Horthy-rendszer évei alatt a településeken éltek és dolgoztak, azonban a helyi emlékezet kánonjából kiestek, vagy csak részben őrizték meg emléküket. Válogatásunk alapját az intézményben zajló helytörténeti kutatások eredményei képezték, amelynek célja, hogy lezártak tekintett kérdések újbóli megvilágításával még árnyaltabb képet kaphassunk vagy alkothassunk nagyívű, országos köztörténeti folyamatok mikroszintű aspektusairól. Egyrészt a Bihari Múzeum gyűjteményében található fényképek kerültek vizsgálat alá, hogy feltérképezzük mely „sorsfordítókról” őriz közgyűjteményünk képi ábrázolást, másrészt a helytörténeti szempontból kiemelkedő munkásságú személyek élettörténetére irányuló kutatás során sikerült főként levéltári és sajtóforrások alapján korábban nem ismert részleteket felfedni az életpályákról.

A Nemzeti Kulturális Alap Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma által elnyert „*Berettyóújfalu Járás Bihar Vármegye egykori történetiségének feldolgozására interdiszciplináris kutatás, tanulmányok, monográfia, konferencia megvalósítására*” című, 650132/00014 azonosító számú pályázatának köszönhetően került sor a kutatásra, melynek eredményként adatbázisok, tanulmányok, monográfiák készítését, valamint tudományos konferenciák szervezését vállalta az intézmény. Az elvégzett „mélyfúrásoknak” köszönhetően olyan releváns, eddig nem ismert adalékokkal egészíthettük ki a meglévő ismereteinket, amelyeket összegezve

érdemesnek tartottunk egy modern időszaki kiállításban bemutatni. Ezáltal nemcsak a szakma képviselői tájékozódhattak a település történetéhez kapcsolódó legfrissebb kutatási eredményekről, hanem Berettyóújfalu és Bihar lakossága mellett az ide látogató turisták egyaránt megismerkedhettek azon „sorsfordító” emberekkel, akik jelentős szerepet töltek be községünk fejlődésében. Tudatos kutatókként egyébként is fontosnak tartjuk, hogy a szakmai diskurzus keretein túllépve, a szélesebb közönség számára emberközelí, látványos módon mutassuk be a feltárt információkat. Munkánk során arra a megállapításra jutottunk, hogy az egyéni életutak felől értelmezett közösség története lehetőséget biztosít a helység társadalmi, politikai kapcsolatainak vizsgálatára. Az ekképpen kirajzoló új narratíva párhuzamba állíthatóvá válik a korábbi kutatások által felszínre került tudásunkkal, mely a jelen részletezett kiállítás létrehozásának egyik legfőbb céljaként szolgált.

A kiállítás ezen kutatási alapokra támaszkodva 18 általunk kiválasztott személy rövid élettörténetét mutatta be, fényképes ábrázolásokkal kiegészítve, valamint a „sorsfordítóink” között fennálló kapcsolati relációkat a hálózatkutatás vizuális megoldásait felhasználva szemléltettük. Négy tematikus egység szerint – politika, egészségügy, oktatás és társadalmi szerepvállalás – csoportosítottuk a bemutatni kívánt életpályákat, ezek megkülönböztetés céljából egy-egy színkóddal lettek ellátva, valamint a kiállítóterben is elkülönült ez a négy kategória egymástól. A fent említett kapcsolati háló összefonódásainak megjelenítése pamutfonalak által történt, ezáltal is megmutatva a személyiségek közötti rokoni szálakat, illetve a közös társadalmi szerepvállalásokat. A tárlat koncepciójához hozzátartozik a személyekhez köthető műtárgyak kiállítása, valamint interaktív elemek beépítése, melyek életközelibb élményt nyújthatnak a látogatóknak. A korszak megértéséhez szükségesnek tartottuk a település története és a kiállítás tárgyát képező biográfiai szempontjából releváns egyesületi összefoglalók prezentálását is.

Célcsoportok

A kiállítás elsődleges célcsoportjaként a középiskolás korú fiatalokat jelöltük meg, akik rendhagyó történelemóra keretében látogatják intézményünket. Célunk a helyi önazonosság-tudat magasabb szintre való emelése, városunk történetének ezen epizódjainak ismertetése volt. A bemutatott életrajzok jól illeszkedtek a történelemórán elhangzó tananyaghoz, sok esetben történetek utalások nagyobb, országos folyamatokra, ezért általános iskolás diákok számára is hasznosnak bizonyult a tárlat megtekintése.

Ezentúl olyan helyi lakosok – felnőttek és tanulók – számára is vonzó lehetett összeállításunk, akik a hétköznapi életben is érdeklődnek lakóhelyük történelme iránt. Az idősebb korosztály számára több bemutatott szereplő neve még ismerősen csengett, azonban a korábban nem publikált információknak köszönhetően átfogóbb képet kaphattak a községben betöltött szerepükről. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a más településekről érkező látogatóknak nem javasoltuk kiállításunk megtekintését, hiszen a tárlat egyedi felépítése bárki számára izgalmas lehet, ezen látványvilág felkeltheti a turisták érdeklődését is.

A kiállítás tervezésénél kiemelten figyeltünk arra, hogy a tárlat önállóan is megtekinthető legyen, saját maga is be tudja fogadni mindazt az információt, tudásanyagot, amelyet közvetíteni szerettünk volna a látogató felé. A párhuzamosan haladó életutak metszéspontjai támpontot biztosítanak mindenki számára, hogy bárhonnán elindulva, felfejtve a szálakat vissza tudjon térni a kiindulópont-hoz, ha esetleg időközben „elvesztette a fonalat”. Külön idegennyelvű vezetővel nem rendelkezünk ezen kiállítást illetően, de intézményünk lehetőséget biztosított a tárlat fennállása alatt, hogy az előre bejelentkező nem magyar anyanyelvű csoportok részére munkatársaink élőszavas tárlatvezetést tartsanak.

1–2. kép Részletek a kiállításból (Fotó: Szűcs Endre)

A kiállítás felépítése

A Bihari Múzeum időszakos kiállítóterme 5×6,5 m méretű, azaz mindössze 32,5 m² állt rendelkezésünkre a kiállítás tervezése során. Az álló helyzetű, akasztókkal rendelkező nyomtatott fényképek A3-as méretben kerültek a falra, mellettük fekvő elrendezésben nyomtatott A5-ös méretű életrajzi összefoglalókkal. A kategóriákat 4 különböző színű fonallal jelöltük, melyek a fényképmásolatok felett futottak körbe a falon az adott kategória személyeinek bemutatásáig. Ezen kívül a személyek között fennálló kapcsolati hálót semleges színű fonallal a fényképek fölött közvetlenül a falról indítottuk és a kapcsolt személy felett közvetlenül ért véget, ahol a kapcsolat is megnevezésre került egy kisebb, sárga színű papíron. (1. sz. melléklet)

Négy személyről (Szilágyi Lajos, dr. Böszörményi-Nagy Géza, Brózik Dezső, Adler Pál) egy-egy érdekesebb, rövid anekdotát is megosztottunk az úgynevezett „Tudtad-e?” tábláinkon. Ezen interaktív elemeknek a lényege, hogy az információ egy kézmozdulattal fedhető fel. Továbbá a tárlathoz elengedhetetlennek tartottuk a tárgyi emlékek megjelenítését is, szerencsére a múzeum gyűjteménye elegendő alapanyagot biztosított ezen tervünkhöz is, így a tárlat közepén egy üvegvitrinben voltak megtekinthetőek azok a műtárgyak, melyek egykoron a bemutatott prominens személyekhez kapcsolódtak.

Már a tervezőasztalnál felmerült a mobilitás igénye, a kivitelezés során ezen követelménynek is próbáltunk megfelelni, végeredményben elmondhatjuk, hogy a tárlat fizikai elemei egy másik intézmény megfelelő nagyságú termében is kiállíthatók. A két legfontosabb alapanyag, melyből a kiállítás épült, a papír és a pamutfonal. Ezek könnyen mozgathatóak, sérülés esetén könnyen pótolhatóak. A környezettudatosság jegyében a nyomdai anyagok előkészítésekor törekedtünk a nyomtatás gazdaságos kivitelezésére, nagy hangsúlyt fektettünk a már meglévő alapanyagok felhasználására, figyelembe véve a tárlat ökológiai lábnyomának alacsony szinten tartását. Tartalmi szempontból valamely berettyóújfalui, vagy bihari helyszín képzelhető el a kiállítás későbbi akár teljes, akár részenkénti felhasználására.

**A Sorsfordítók – Életrajzok Berettyóújfalu múltjából című kiállítás
szövegtáblái**

Bevezető rész

A kiállításban bemutatott emberek alakítói, formálói voltak Berettyóújfalu, valamint Berettyószentmárton 19–20. századi történetének. Néhányan közülük csak rövid ideig tartózkodtak itt, mások viszont egész életüket ebben a térségben töltötték és végezték el azt a feladatot, amelyet a sors rájuk szabott. Nemcsak a települések történetében meghatározóak az itt felsorakoztatott szereplők, hanem az ő életükben is kiemelt szerepet játszott az otthont adó község. Eme kapocs ellenére az idők során az utókor emlékezete megkopott, elhalványult az egykor köztisztelőben álló nők és férfiak tekintetében. A korábban nem ismert részleteken keresztül pillanthatunk rá a feltárt életrajzokra, amelyek az elmúlt évek kutatási eredményeit tükrözik vissza. Sorsfordítóink élettörténetei sok esetben párhuzamosan haladtak egymás mellett, de számtalan ponton más irányt vettek, különböző utakat jártak be. Ezek a szövevényes biográfiák olyan metszéspontokat hoztak létre, amelyeket a kiállítás alapját képező kutatás hozott felszínre. Az ilyen összefonódásokat, kapcsolatokat, hálózatokat a rokon szálak, a pozitív-negatív emberi kapcsolatok és a sors formálta. A kiállítás gondolatisága négy nagyobb csoportba – politika, egészségügy, oktatás és társadalmi önszerveződés – sorolja azokat a kiemelkedő egyéniségeket, akik meghatározták a mindennapokat a Berettyó-folyó két partján.

1. piskárkosi és királydaróczi Szilágyi Lajos

Berettyóújfalu, 1882. június 19. – Budapest, 1965. június 22.²

Elemi iskoláit Berettyóújfaluban, a középiskolát Debrecenben végezte. Katonai tanulmányait a Ludovika Akadémián folytatta, 1901-ben hadnaggyá, 1906-ban főhadnaggyá léptették elő. 1909-ben a kolozsvári egyetemen jogi doktorátust szerzett. 1914-ben nyugállományba vonult, és elindította a Külügy-Hadügy című országos katonai hetilapot. A világháború kitörésekor újra szolgálatra jelentkezett, a budapesti honvédkerület vezérkari főnöke lett, később az Isonzó-frontra vezényelték.³ Berettyóújfalui nemzetgyűlési mandátumát 1916-ban nyerte el első ízben,⁴ majd 1920-ban a román megszállást követően főispán-kormánybiztosként működött. E posztról saját kérésére felmentették, hogy elindulhasson az 1920-as választásokon, melyen a Kisgazdapárt színeiben indult és ismét elnyerte kerülete bizalmát.⁵ 1921-ben szakított pártjával, és pártonkívüli ellenzékiként folytatta parlamenti munkáját. 1922-ben ellenzékiként,⁶ 1926-ban az általa alapított Kispolgárok Országos Pártja jelöltjeként győzött a választásokon.⁷ Szónoki képességeit a Parlamentben kamatoztatni tudta, ezáltal országos hírnévre tett szert. 1933 és 1937 között Bihar vármegye főispáni pozícióját töltötte be, lemondása után Bihar vármegye törvényhatósága a felsőház tagjává választotta.⁸ Fővárosi lakásából kitelepítették, internálták, visszatérte után haláláig Budapesten élt.⁹

Tudtad-e?

Szilágyi Lajos többször is párbaj útján rendezte vitás ügyeit. 1921-ben Bajcsy-Zsilinszky Endrével támadt összetűzése, akit a kard-párbaj alkalmával életre szólóan megsebesített a szája szélén.¹⁰

---

² BFL XV.20.1. A854. tek. 1621. bejegyz.

³ Ld. jelen kötetben Szőke Richárd Rajmond tanulmányát.

⁴ Szendrei 2024. 121.

⁵ Szőke 2022a. 6.

⁶ Szőke 2022b. 113.

⁷ L. Nagy 1976. 351.

⁸ Haeffler 1940. 503.

⁹ Hantó 2009. 17.

¹⁰ Bartha 2020. 110.

2. Dr. Magyar Sándor

Bakonszeg, 1879. február 10.¹¹ – Debrecen, 1941. december 14.¹²

Magyar Bálint (1839–1930) bakonszegi földbirtokos és Lovass Zsuzsanna (1848–1888) fiaként született.¹³ Iskolái zömét Kolozsváron végezte, ott érettségizett, és jogi tanulmányokat folytatott. Budapesten tett ügyvédi vizsgát, miközben elvégezte a magyaróvári Gazdasági Akadémiát is. Berettyóújfaluba hazatérve megkezdte ügyvédi gyakorlatát, 1906-ban pedig önálló irodát nyitott.¹⁴ 1909-ben Hajdúsámsonban nőül vette Gödény Irmát, de gyermekük nem született.¹⁵ Az egyesületi életben tevékeny részt vállalt: a Kereskedelmi és Iparbank Rt. és a Kereskedelmi Rt. igazgatósági tagja, illetve jogtanácsosa, akárcsak a nagybajomi Járási Takarékpénztárnak.¹⁶ 1921-ben lett Bihar vármegye Árvaszéke ülnöke, valamint az árvavizsgáló bizottság elnöke.¹⁷ 1926-ban tevőleges szerepet vállalt a Községfejlesztő Egyesület megalapításában, sőt, őt választották meg az új kezdeményezés első elnökének.¹⁸ A vármegyei törvényhatósági bizottság tagjaként aktívan bekapcsolódott a politikai közéletbe.¹⁹ Az 1920–1930-as években a helyi lapokban gazdasági témájú cikkeket írt, amelyekben elsősorban a község fejlődésének lehetőségeit firtatta.²⁰ 1923-ban a település képviselőtestülete elhatározta, hogy a polgári fiúiskola építéséhez 100 millió korona kölcsönt vesz fel, és ezen hitelügylet kezesei között szintén találkozhatunk Magyar Sándor nevével.²¹

---

¹¹ MNL HBVL IV.465.d 1. k. 6. bejegyz.

¹² MNL HBVL XXXIII.1.a 548. k. 2007. bejegyz.

¹³ MNL HBVL IV.465.d 1. k. 6. bejegyz.

¹⁴ Berettyóújfalu 1930. 173; Személyi adattár 1938. 89.

¹⁵ MNL HBVL XXXIII.1.a 1124. k. 34. bejegyz.

¹⁶ Pénzügyi Compass 1910. 93., 95.

¹⁷ Berettyóújfalu 1930. 173.

¹⁸ MNL HBVL IV.458. 1. d. 110/1928. A Községfejlesztő Egyesület választmányi névjegyzéke. Berettyóújfalu, 1926. márc. 5.

¹⁹ Ezen kívül az 1922-ben megalakult Egységes Párt berettyóújfalusi szervezetének alelnöki posztját is betöltötte. Szóke 2022a. 7.

²⁰ Pl. A község nem ad elegendő támogatást a Községfejlesztő Egyesület terveinek keresztülvitelehez. Bihar, 3. (1929) 7. 1929. febr. 14. 3.

²¹ Berettyóújfalu polgári fiúiskolát épít. Magyarság, 4. (1923) 207. 1923. szept. 15. 5.

1933-ban megszüntette ügyvédi irodáját, és főként berettyószentmártoni birtokán gazdálkodott, amelyet a köznyelv ma is úgy tart számon, hogy a Magyar-kert.²²

3. Barcsay Károly

Zsáka, 1894. június 8.²³ – Budapest, 1970. október 22.²⁴

A Zsákán töltött gyermekkor után a debreceni Református Kollégiumban nevelkedett, 1913-ban tett érettségi vizsgát. Az I. világháború olasz és orosz frontján harcolt, 1916-tól hadnagyként, 1918-tól főhadnagyként. Hazatérve folytatta tanulmányait, 1920-ban szerzett diplomát a debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem jogi karán.²⁵ Újságírói tevékenységét a Berettyóújfaluban megjelenő Bihar Népe című hetilap felelős szerkesztőjeként kezdte 1921-ben,²⁶ majd néhány év kihagyás után az 1927-ben Bihar néven elinduló hírlap felelős szerkesztőjeként dolgozott Nadányi Zoltánnal közösen.²⁷ Jogi karrierje dr. Fekete Ferenc ügyvéd mellett indult, majd önálló ügyvédi praxist is működtetett. 1936 februárjától Berettyóújfalú főjegyzői posztját töltötte be, ugyanezen év decemberétől Bihar vármegye tiszti főügyészévé nevezték ki.²⁸ Horthy Miklós kormányzó 1944. szeptember 5-én Bihar vármegye főispánjává,²⁹ október 7-én pedig Nagyvárad főispánjává nevezte ki,³⁰ majd Horthy október 16-i lemondásának következtében mindkét pozíciójától visszalépett. Ekkor éppen Budapesten tartózkodott, így a fővárosban vészelté át a háborús harcokat. Bár 1945-ben visszatért a faluvárosba és folytatta jogi pályáját, 1952-ben Budapestre költözött, ahol 1970-ben bekövetkezett haláláig élt.

---

²² Fóris – Kertész 1938. 474.; Gazdacímtár 1912. 146.

²³ MNL HBVL IV.465.y 1. k. 36. bejegyz.

²⁴ BFL XV.20.1. A859. tek. 3119. bejegyz.

²⁵ Bagossyné 2018. 15.

²⁶ Bihar Népe, 1. (1921) 1. 1921. okt. 20. 1.

²⁷ Bihar, 1. (1927) 1. 1927. jan. 6. 1.; Vö. Szóke 2022b. 91

²⁸ Bagossyné 2018. 15–16.

²⁹ Belügyi Közlöny, 49. (1944) 39. 1944. szept. 17. 1481.

³⁰ Belügyi Közlöny, 49. (1944) 43. 1944. okt. 15. 1592.

4. körösnadányi Nadányi János

Feketegyőrös, 1891. március 20.³¹ – Budaörs, 1971. január 7.³²

Nadányi Zoltán költő bátyja, középiskoláit Nagyváradon, egyetemi tanulmányait Budapesten, Nagyváradon és Berlinben végezte, doktorátusát pedig Kolozsváron szerezte. Pályafutását 1913-ban Berettyóújfaluban kezdte meg mint gyakor-nok. A kiobbant világháború szakította félbe karrierjét: az orosz, olasz, szerb és román fronton harcolt.³³ 1915-ben feleségül vette Szilágyi Ilonát, Szilágyi Lajos későbbi képviselő és főispán húgát.³⁴ Három gyermekük született, Károly, Mária és Eszter. A háború után 1924-ig a Berettyóújfalui járás szolgabírájaként, 1930-tól főszolgabírájaként tevékenykedett.³⁵ 1928-ban lett a Vitézi Rend tagja.³⁶ Kezdetben csak helyettesként látta el az alispáni teendőket, de 1935-től a tényleges posztot is betölthette egészen az 1944-es szovjet megszállásig.³⁷ Pozíciójából adódóan részt vett a Bihar vármegyei zsidók gettósításában.³⁸ A sport iránti szenvedélyéről tanúskodik, hogy 1927-ben Nyíri Istvánval közösen megalakították a Bihari Tenisz és Vívó Clubot, melynek bajnokságain dobogós helyezéseket ért el,³⁹ valamint tagja volt az ország egyik vezető automobil klubjának, a Magyar Touring Clubnak.⁴⁰ Berettyóújfaluban a Polgári Kaszinó társelnökeként is részt vett a társasági életben.⁴¹

Egyesületi rész

1911-ben fogadta el a belügyminiszter a Berettyóújfalui Sport Egylet alapszabályát, így alakulásának dátumaként is ezen esztendő tartották és tartják mai napig.

---

³¹ BM III.b.2010.1.1. Nadányi János leckekönyve.

³² MNL PVL XXXIII.1.a 19.c. 10. k. 1. bejegyz.

³³ Berettyóújfalu 1930. 153.

³⁴ MNL HBVL XXXIII.1.a 191. k. 17. bejegyz.

³⁵ Bihari arcképek 1938. 390.

³⁶ Bihari arcképek 1938. 390.

³⁷ Molnár 1938. 382.

³⁸ Braham 1997. 611–612.

³⁹ Fekete 1938. 326–329.

⁴⁰ BM III.b.2010.1.4. Nadányi János Magyar Touring Club tagsági igazolványa.

⁴¹ MNL HBVL IV.458. 8. d. 247/1928. A Biharvármegyei Casinó tagjainak névsora.

A község első sportegyesületében nemcsak a labdarúgás, hanem az atlétika, a jégkorcsolya és a tenisz szerelmesei is lehetőséget kaptak tehetségük fejlesztésére, szabadidejük hasznos eltöltésére.⁴² Létrejöttét azoknak az iparosoknak, kereskedőknek és politikusoknak köszönhetjük, akik úgy vélték, szüksége van a településnek egy olyan szervezetre, amely támogatja a sportolókat, versenyeket szervez, biztosítja a megfelelő eszközöket és helyszínt. A világháború kitörésének következtében a kötelesség a harctérre szólította mind a játékosok, mind a tisztikar egy részét, akik közül nem mindenki tért vissza, illetve többek maradandó sérüléssel kerültek haza. Az 1920-tól kezdődő, Horthy Miklós nevével fémjelzett időszakban kiemelt szerepet kapott a sport ügye, a BUSE is elkezdhette újjászervezni Berettyóújfalu sportéletét. Legjobb szezonját 1926-ban zárta a futballcsapat, amikor is a DVSC mögött, a 2. helyezést érte el a keleti kerületben szervezett bajnokságon, azonban ezt követően nem sikerült megközelíteni a dobogós helyezést, sőt 1933-tól anyagi problémák miatt csak tét nélküli, barátságos mérkőzéseken léphettek pályára. A Magyar Labdarúgó Szövetség felé 1939-ben jelezte a BUSE működésének befejezését, és majd csak a II. világháború után alakították meg újból az egyletet az egykori helyi labdarúgók.⁴³

Berettyóújfaluban azonban nemcsak a BUSE volt az egyedüli futballal foglalkozó sportklub. 1925-ben a BUSE működésével elégedetlenkedők új szervezetet alapítottak Berettyóújfalui Iparosok és Kereskedők Sportegyesülete néven, mely 1929-ig működött, ezt követően egyesült a BUSE-val.⁴⁴ A következő rivális 1932-ben tűnt fel a színen, mikor a Bihari Turul Sportegyesület megtartotta alapító közgyűlését.⁴⁵ A Turul 1936-ban belépett a Magyar Országos Véderő Egylet kötelékébe és MOVE Bihari Turul néven voltak ismeretesek, a BUSE feloszlása után Berettyóújfalu egyetlen sportcsapatként működtek egészen 1944-es megszűnésükig.⁴⁶

---

⁴² MNL HBVL IV.458. 1. d. 175/1929. A Berettyóújfalui Sport Egylet alapszabálya.

⁴³ Szóke 2023. 39–47.

⁴⁴ MNL HBVL IV.458. 1. d. 56/1928. A Berettyóújfalui Iparosok és Kereskedők Sportegyesületének alapszabálya.

⁴⁵ MNL HBVL IV.458. 8. d. 38/1934. A Bihari Turul Sportegyesület alakuló közgyűlésének jegyzőkönyve.

⁴⁶ Szóke 2023. 44–47.

5. dengelegi, érendrédi és csokaji dr. Fényes Pál

Nagyvárad, 1890. május 1. – Debrecen, 1954. május 12.⁴⁷

Középiskoláit Mezőtúron és Belényesen, egyetemi tanulmányait pedig a budapesti és zürichi tudományegyetemeken végezte. A nagyváradi gyermekkórházban és a debreceni sebészklínikán szerzett orvosi gyakorlatot. Az I. világháborúban az olasz, orosz és román frontokon harcolt, helytállása elismeréséül több kitüntetésben is részesült.⁴⁸ A háború után szüleihez költözött Berettyóújfaluba, ahol megismerkedett dr. Szilágyi Lajos húgával, Szilágyi Malvinnal, akit 1919-ben vezetett az oltár elé.⁴⁹ 1920-ban községi orvossá nevezték ki, 1922-ben pedig felkérték a Biharmegyei Tüdővész Ellen Védekező Egyesület vezető főorvosának, később társelnökének, ahol kimagasló szakmai és szervezői munkát végzett. Kezdeményezésének köszönhetően alakították ki 1927-ben Berettyóújfaluban a napközi otthonos rendszert, melynek keretében évente közel 120 gyermek és 28 felnőtt tüdőbeteg kezeléséről gondoskodhattak. Szintén ő szorgalmazta 1936-ban, hogy a megye „rosszul táplált” gyermekei számára biztosítsanak ingyen tejet, s ezzel vette kezdetét a tejakció.⁵⁰ 1928-ban nevezték ki a Bihar Vármegye Gróf Tisza István Közkórháza sebészfőorvosává, majd később 1938–1944 között a kórház igazgatói posztját is betöltötte.⁵¹ Berettyóújfalu társadalmi életében játszott szerepe kapcsán érdemes megemlítenünk, hogy az 1926-os alapítású Községfejlesztő Egyesületnek választmányi tagja, a Stefánia Szövetségnek vezetőorvosa volt. Számtalan szakcikke jelent meg különböző napilapokban és orvosi hetilapokban. A „betegei érdekében éjt nappalt eggyé tett” orvos előszeretettel sportolt is, kitűnően teniszezett a Bihari Tenisz és Vívó Clubban.⁵²

---

⁴⁷ MNL HBVL XXXIII.1.a 561. k. 812. bejegyz.

⁴⁸ Berettyóújfalu 1930. 162–163.

⁴⁹ MNL HBVL XXXIII.1.a 191. k. 96. bejegyz.

⁵⁰ Fényes 1938. 290–300.

⁵¹ Kanalasné 2004. 174–176.

⁵² Fekete 1938. 326.

6. Boross Gyula

Szarvas, 1863. március 28.⁵³ – Belényes, 1918. július 4.⁵⁴

1886-ban, Budapesten szerezte meg gyógyszerészi oklevelét, 1890-ben a Természettudományi Társulat tagjává választották.⁵⁵ Ugyanebben az évben házasodott össze a berettyóújfalui járásbíró unokahúgával, Gruden Margittal.⁵⁶ A házasságból három gyermekük született, melyek közül kettő élte meg a felnőttkort, Margit és Gyula. Bár az 1836-ban alapított, gróf Széchenyi Istvánról elnevezett berettyóújfalui gyógyszertárban dolgozott, mint gyógyszerész,⁵⁷ családjával együtt Zsákán élt, ahol tagja volt a Zsáka vidéki Takarékpénztár Rt.-nek.⁵⁸ 1906-ban részt vállalt a Mezőgazdasági takaré- és Segélyszövetkezet alapításában, 1911-ben a Berettyóújfalui Sport Egylet (BUSE) első elnökének választotta meg,⁵⁹ továbbá a helyi ipar fejlesztését és a hazai ipar pártolását célzó berettyóújfalui Magyar Védőegyesület vezetőjeként is ismerték.⁶⁰ Belső munkatársa volt a Sárrét című hetilapnak és a berettyóújfalui képviselőtestület tagjaként tevékenykedett.⁶¹ 1912-ben Puky Miklósnak adta át gyógyszertárát, ő pedig elhagyta településünket.⁶²

7. Trajánovits Antal

Nagyszalonta, 1869. március 4.⁶³ – Berettyóújfalu, 1934. július 20.⁶⁴

Trajánovits Antal és Székely Julianna gyermekeként született, nagybátyja a sarkadi gyógyszerész, Trajánovits Ágoston (1826–1892) volt. Iskoláit a nagyszalontai

---

⁵³ MNL BéVL IV.426. 4066. k. 242. bejegyz.

⁵⁴ SJANR Bihar 32. 1505. 1544. k. 51. bejegyz.

⁵⁵ Természettudományi Közlöny, 22. (1890) 245. 1890. jan. 4.

⁵⁶ MNL HBVL IV. 465.h 5. k. 29. bejegyz.

⁵⁷ Gyógyszerészek Évkönyve 1896. 213.

⁵⁸ Magyar Pénzügyi Compass 1897. 752.

⁵⁹ Szóke 2023. 37–38.

⁶⁰ Berettyóújfalu. Iparvédelem, 2. (1906) 14. 1906. szept. 15. 3.

⁶¹ Választások. Sárrét, 7. (1911) 51. 1911. dec. 17. 4.

⁶² Hírek. Sárrét, 8. (1912) 5. 1912. febr. 4. 4.

⁶³ MNL HBVL XXXIII.1.a 190. k. 11. bejegyz.

⁶⁴ MNL HBVL XXXIII.1.a 203. k. 141. bejegyz.

Állami Polgári Gimnáziumban kezdte, majd a szegedi Piarista Gimnáziumban folytatta, egyetemi tanulmányait pedig Kolozsváron végezte. Gyógyszerészi diplomája megszerzését követően kezdetben Aradon, Nagyváradon, Temesváron és Budapesten működött, majd Berettyóújfaluban telepedett le.⁶⁵ 1897-ben nyitotta meg – a mai Ibolya patika helyén – gyógyszerertárát.⁶⁶ 1906-ban, Berettyóújfaluban feleségül vette dr. Kovács Lajos ügyvéd leányát, Gizellát.⁶⁷ A község társadalmi életének egyik vezető egyénisége volt: a pénzügyintézetek közül a Sárreai Takarékpénztár Egylet és a Sárreai Népbank igazgatója.⁶⁸ A kereskedelmi-iparos egyesületek közül pedig a Berettyóújfalui Villamossági Rt., és a Berettyóújfalui Lábbeli Termelő Szövetkezet igazgatósági tagja.⁶⁹ A Természettudományi Társulat 1904-ben választotta tagjává.⁷⁰ A községi képviselőtestület és a vármegye törvényhatósági bizottságának soraiban is megtalálhatjuk. A társadalmi közélet aktív szereplőjeként a berettyóújfalui római katolikus egyház gondnoka és világi elnöke, a tudógondozó intézet pénztárosa, valamint a berettyóújfalui Állami Polgári Fiúiskola anyagi kérdésekben illetékes gondnokságának tagja. Néhány társával több jeles tanuló ingyenes étkeztetését is magára vállalta. Az I. világháborúban, 1914-től 1916-ig a helyi katonai kórház gondnoki tisztét töltötte be.⁷¹

8. Dr. Böszörményi-Nagy Géza

Sátoraljaújhely, 1892. december 29. – Kaposvár, 1953. augusztus 13.⁷²

Sátoraljaújhelyen végezte elemi és gimnáziumi tanulmányait, majd egyetemistaként hívták be katonai szolgálatra. 1915-ben Budapesten szerezte meg orvosi diplomáját és az egyetem elvégzése után hadiorvosként szolgált végig az I. világháborút, több kitüntetést is kapott. Ezt követően rövid ideig Budapesten, majd

---

⁶⁵ Berettyóújfalu 1930. 185.

⁶⁶ Személyi adattár 1938. 153.

⁶⁷ MNL HBVL XXXIII.1.a 190. k. 11. bejegyz.

⁶⁸ Központi Értesítő, 32. (1907/1) 43. 1907. máj 30. 1011.; Pénzügyi Compass 1910. 94.

⁶⁹ Pénzügyi Compass 1909. 88.

⁷⁰ Természettudományi Közlöny, 36. (1904) 417. 1904. máj. 10. 349.

⁷¹ Berettyóújfalu 1930. 185.

⁷² MNL SVL XXXIII.1.a 99. c. 25. 513. bejegyz.

a debreceni egyetemi belgyógyászati klinikán dolgozott.⁷³ 1922-ben nőül vette Rimanóczy Rozáliát, akitől két gyermeke született.⁷⁴ 1928-ban egyetemi magántanárként az újonnan megnyílt Bihar Vármegye Gróf Tisza István Közkórházának igazgatójává és osztályvezető főorvosának nevezték ki.⁷⁵ Számos közleménye jelent meg orvosi lapokban és szakmai fórumok állandó résztvevőjeként ismerték. 1938-ban elhagyta a települést, ugyanis ekkor nevezték ki a Somogy Vármegyei Közkórház belgyógyász és igazgató főorvosává.⁷⁶ Felesége 1939-ben bekövetkezett halála után 1941-ben újranősült és házasságot kötött Szabady Irénnel, egy fiuk született.⁷⁷ A pécsi Erzsébet Tudományegyetemen és különböző továbbképző tanfolyamok keretein belül oktatóként is feltűnt,⁷⁸ 1941-től a Magyar Belorvosi Egyesület elnöki posztját töltötte be.⁷⁹ 1953-ban, Kaposváron hunyt el.

Tudtad-e?

A doktor úr kiváló saktudásáról számos bajnoki győzelem tanúskodik, a sakk-nagymesteri címet is birtokolta, 1927-ben tagja volt a londoni sakkolimpián aranyérmet szerzett magyar csapatnak. Berettyóújfalu tartózkodása alatt Nadányi Zoltán költővel ápolt baráti viszonyt, akivel többször próbára tették egymás vezércseleit.⁸⁰

---

⁷³ Személyi Adattár 1938. 20.

⁷⁴ PTE EL VIII.105.a Az orvoskari dékáni hivatal üléstermében tartott 1942–43. tanévi 9. rendes ülésének jegyzőkönyve. p. 14.

⁷⁵ Nagy 1938. 276.

⁷⁶ Somogyi Néplap, 10. (1953) 191. 1953. aug. 15. 4.

⁷⁷ PTE EL VIII.105.a Az orvoskari dékáni hivatal üléstermében tartott 1942–43. tanévi 9. rendes ülésének jegyzőkönyve. p. 14.

⁷⁸ A pécsi orvosi továbbképzőtanfolyam ünnepélyes megnyitása. Dunántúl, 32. (1942) 88. 1942. ápr. 19. 4.

⁷⁹ Személyi hír. Uj-Somogy, 23. (1941) 131. 1941. jún. 10. 4.

⁸⁰ Bartha 2011. 64.

9. Dr. Grósz Ignác

Berettyóújfalu, 1864. március 20.⁸¹ – Auschwitz-Birkenau, 1944. július 15.⁸²

Zsidó családban született, Grósz (Nagy) Jákob kereskedő, vendéglős és Kenyeres Rozália fiaként. Budapesten szerzett orvosi diplomát, majd pályafutását zsákai körorvosként kezdte 1891-ben,⁸³ később pedig községi orvosként tevékenykedett szülőfalujában, Berettyóújfaluban.⁸⁴ Felesége a békéscsabai születésű Riesz Berta volt.⁸⁵ A tüdőgondozó 1913-as megnyitásakor elvállalta az egyesület szakmai vezetését, lelkes buzgalommal vetette bele magát a szervezésbe.⁸⁶ A honvéd orvosi tisztikar tagja, 1895-ben főorvossá léptették elő. Az I. világháborúban teljesített szolgálataiért 1916-ban megkapta a Vöröskereszt Hadiékiérményes II. osztályú díszjelvény kitüntetését.⁸⁷ Megromlott egészségi állapota miatt 1920-ban lemondott a Tüdővész Ellen Védekező Egyesület vezetéséről, és a továbbiakban csak községi orvosként teljesített szolgálatot.⁸⁸ Pályafutása alatt a politikai szerepvállalás sem állt tőle távol, 1913-ban a berettyóújfalui országgyűlési képviselőválasztások után több ellenzéki lap is kritikával illette a szavazatszámoló bizottság vezetőjeként, a kormánypárti jelölt irányába tanúsított részrehajló magatartása miatt.⁸⁹ Az 1918. évi őszi forradalmak idején a Nemzeti Tanács tagjává, majd később a Forradalmi Bizottság elnökének választották.⁹⁰ Az 1930. évi törvényhatósági választásokon, mint tiszteletbeli megyei főorvos került be a Bihar vármegyei bizottságba. Igazgatósági tagja a Sárréti Népbank Rt.-nek és a Sárréti Gazdák Hengerműmalma Rt.-nek.⁹¹ 1944-ben a 80 éves doktort deportálták, ahonnan többé nem tért vissza.

---

⁸¹ MNL HBVL IV.469.c 1. k. 50. bejegyz.

⁸² MNL HBVL XXXIII.1.a 193. k. 84. bejegyz.

⁸³ Pesti Hírlap, 13. (1891) 239. 1891. szept. 1. 8.

⁸⁴ Bagdi – Török 2021. 59.

⁸⁵ Hymen. Fővárosi Lapok, 28. (1891) 241. 1891. szept. 3. 1788.

⁸⁶ Fényes 1938. 291.

⁸⁷ Katonai rovat. Pesti Hírlap, 38. (1916) 104. 1916. ápr. 13. 12.

⁸⁸ Fényes 1938. 291.

⁸⁹ A berettyóújfalui választás. Budapesti Hírlap, 33. (1913) 180. 1913. júl. 31. 3.

⁹⁰ Nyakas 1981. 305.

⁹¹ Bagdi – Török 2021. 59.

10. Bagossy Sándorné Barcsay Amália

Zsáka, 1895. november 3.⁹² – Berettyóújfalu, 1987. november 4.⁹³

Általános iskolai tanulmányait Zsákán végezte, majd Debrecenbe került középiskolába a családi hagyományoknak megfelelően.⁹⁴ A debreceni Református Tanítóképzőben szerzett tanítói oklevelet, és 1914 és 1927 között Zsákán gyakorolta pedagógusi hivatását. 1927-ben házasságot kötött Bagossy Sándor telekkönyvvezetővel, majd Berettyóújfaluba költöztek a Kossuth utca 26. szám alatti Barcsay-házba. 1928-ban született meg közös gyermekük, Bagossy Sándor Károly. Férje 1934-es halála után egyedül nevelte gyermekét. Tanítói pályafutását Berettyóújfaluban folytatta.⁹⁵ A szovjet csapatok 1944-es átvonulásakor a férfiak egy része elmenekült, így ő vette át a kántortanító szerepét és a templomi orgonán is ő játszott ebben az időben.⁹⁶ Málka néni – ahogy a helyiek ismerték – a szocializmus időszakában nagy gondot fordított a cigányság és az analfabéták oktatására.⁹⁷ Különböző kulturális előadások betanításával vegyítette az ismeretátadás módszerét, illetve ő maga is szerepelt kisebb darabokban.⁹⁸ Nyugdíjazásáig tanított,⁹⁹ 1987-ben hunyt el Berettyóújfaluban.

11. Gulyás Bálint

Berettyóújfalu, 1857. február 23.¹⁰⁰ – Berettyóújfalu, 1941. február 2.¹⁰¹

Idősebb Gulyás Bálint (1828–1918) földműves és Zálog Mária (1836–1904) első gyermekeként látta meg a napvilágot. A debreceni Református Tanítóképző Intézetben szerzett tanítói oklevelet, s 48 évig dolgozott ezen a területen. 1878-ban

---

⁹² MNL HBVL XXXIII.1.a 1910. k. 14. bejegyz.

⁹³ Halálozás. Hajdú-Bihari Napló, 44. (1987) 279. 1987. nov. 26. 6.

⁹⁴ Bagossyné 2018. 18.

⁹⁵ Bagossyné 2018. 18.

⁹⁶ Barcsay – Nyíri 2004. 18.

⁹⁷ Jó példa Berettyóújfaluban. Hajdú-Bihari Napló, 18. (1961) 53. 1961. márc. 3. 6.

⁹⁸ A Tóthfalusi seregszemle sikere Berettyóújfaluban. Hajdú-Bihari Napló, 16. (1959) 97. 1959. ápr. 26. 6. Vö. Buborékok. Néplap, 12. (1955) 155. 1955. júl. 3. 7.

⁹⁹ Bagossyné 2018. 18.

¹⁰⁰ MNL HBVL IV. 465.h 1. 27. bejegyz.

¹⁰¹ MNL HBVL XXXIII.1.a 204. k. 35. bejegyz.

katonaként részt vett Bosznia és Hercegovina okkupációjában, majd visszatért az oktatáshoz: Szentpéterszegen, Monostorpályiban, Örvénden, végül Nagyke-rekiben tanított.¹⁰² 1881-ben, Berettyóújfaluban feleségül vette a római katolikus vallású Vipler Franciskát (1860–1936).¹⁰³ 1900-ban Berettyóújfaluba került, ahol 25 éven keresztül iskolaigazgatóként tevékenykedett, egészen 1925-ös nyugdíjba vonulásáig. Nemcsak az iskolaszék tagjának, de a berettyóújfalui református egy-házközség presbiterének is megválasztották.¹⁰⁴ Gazdasági és jótékonyági egye-sületek aktív tagjaként ismerték: többek között 1916-ban a Sárréti Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet igazgatója, majd egy évvel később a Berettyóújfalui Hitelszövetkezet igazgatója lett, emellett ő volt a Vöröskereszt Egylet pénztár-noka is¹⁰⁵. A Polgári Olvasó Körben érdekes gazdasági szakelőadásokat tartott az érdeklődők számára.¹⁰⁶

12. Brózik Dezső

Túrócliget, 1884. szeptember 29.¹⁰⁷ – Budapest, 1967. augusztus 4.¹⁰⁸

Gimnáziumi éveit Selmecbányán töltötte, majd 1902-ben Znióvárán végzte el a négy évfolyamú állami tanítóképzőt. 1904-ben gazdasági szaktanítói képe-sítést szerzett, továbbá részt vett kertészeti, szövő, háziipari, méhészeti tan-folyamokon.¹⁰⁹ 1905-ben került a berettyóújfalui gazdasági népiskolához. Kez-detben, mint gazdasági szaktanító, 1912-től mint igazgató dolgozott.¹¹⁰ 1912 jú-niusában kötött házasságot Kiss Erzsébet gazdasági szaktanítónővel, egy lányuk született, aki 17 napos korában édesanyjával együtt elhunyt.¹¹¹

---

¹⁰² Berettyóújfalu 1930. 165.

¹⁰³ MNL HBML IV. 465.h 5. k. 26. bejegyz.

¹⁰⁴ Berettyóújfalu 1930. 165.

¹⁰⁵ Központi Értesítő, 41. (1916) 76. 1916. szept. 21. 1290.; Központi Értesítő, 42. (1917/2) 57. 1917. júl. 19. 1273.

¹⁰⁶ Berettyóújfalu 1930. 165.

¹⁰⁷ Török 2008. 30.

¹⁰⁸ BFL XV.20.1. A733. tek. 1542. bejegyz.

¹⁰⁹ Török 2008. 30.

¹¹⁰ Bartha 2011. 66.

¹¹¹ MNL HBVL XXXIII.1.a 201. k. 129–130. bejegyz.

Az 1914-ben kitört „Nagy Háborúban” töltött 34 hónapos frontszolgálatát több kitüntetéssel jutalmazták.¹¹² 1921-ben újraházasodott, feleségül vette Bottyán Rózát.¹¹³ Brózik Dezső nevét a helyi sajtó hasábjairól ismerhették még a térség lakói, hiszen a Sárrét, a Bihari Újság, valamint a Bihar Népe című hírlapok állandó rendszerességgel közölték le cikkeiket. 1923 és 1929 között a Gazdasági Szaktanítók Országos Egyesülete által kiadott Gazdasági Népiskola című havilap szerkesztőjeként dolgozott. 1940-ig töltötte pedagógusi pályáját Berettyóújfalu-
ban, ezt követően a vallási- és közoktatási miniszter nevezte ki egy budapesti gazdasági iskola igazgatójának. Három évvel felesége halálát követően, 1967-ben hunyt el a fővárosban.

Tudtad-e?

Az ország számos gazdasági iskolájában ismerték Brózik Dezső nevét, mivel tan-
könyvíróként is tevékeny részt vállalt ezen iskolatípus szakmai fejlesztésében.¹¹⁴

13. Barcsay Lászlóné Székely Anna

Kóródszentmárton, 1896. július 10.¹¹⁵ – Budapest, 1978. május 27.¹¹⁶

A nagyváradai tanítóképző elvégzése után Nagyenyeden szerzett tanári oklevelet, ahol a református tanítóképzőben tanár, illetve az internátus vezetője lett. A román megszállás elől menekült Berettyóújfaluba, ahol 1923-ban kapott állást a református polgári leányiskolában.¹¹⁷ 1926-ban házasodott össze dr. Barcsay László berettyóújfalui bíróval,¹¹⁸ akivel két gyermekük született, Anikó 1927-ben és László 1930-ban.¹¹⁹ A Partium visszacsatolása után a család Nagyváradra került, ahol férje a Nagyváradai Királyi Járásbíróság alelnöke lett, Panni néni pedig a Lorántffy Zsuzsánna Református Leánynevelő Intézet leányiskolájában folytatta

---

¹¹² Bartha 2011. 66.

¹¹³ MNL HBVL XXXIII.1.a 288. k. 7. bejegyz.

¹¹⁴ Közlemények. Hivatalos Közlöny, 39. (1931) 7. 1931. ápr. 1. 43.

¹¹⁵ Bagossyné 2018. 24.

¹¹⁶ BFL XV.20.1. A1075. tek. 1909. bejegyz.

¹¹⁷ BM III.b.90.164. Barcsay-émlékiratok I. kötet. Adalékok Csonka-Bihar vármegye történetéhez.

¹¹⁸ MNL HBVL XXXIII.1.a 191. k. 83. bejegyz.

¹¹⁹ Bagossyné 2018. 27.

a mennyiségben és a természettudomány tanítást.¹²⁰ 1944-től ismét Berettyóújfaluban folytatta pedagógiai pályáját.¹²¹ 1949-ben elvált Barcsay Lászlótól, házasságuk felbontása után Sopronba költözött, ahol az állami gimnáziumban tanított 1957-ben történő nyugdíjazásáig.¹²² Ezt követően megromlott egészségügyi állapota miatt fiához, Lászlóhoz költözött Budapestre, ahol 1978-ban hunyt el, hamvait azonban Sopronban helyezték örök nyugalomra.¹²³

Egyesületi rész

Berettyóújfaluban a gazdasági-társadalmi szervezetek többsége a 19. század második felében jött létre. Az elsők között kell megemlítenünk a Miskolczy Károly földbirtokos és Némethy Lajos református lelkész kezdeményezése folytán 1865-ban alakult Olvasó Egyletet, amelyet később Polgári Olvasó Körnek, majd 1883-tól pedig Berettyóújfalui Polgári Körnek neveztek.¹²⁴ Mivel a Kör célja a műveltség terjesztése volt a helyi társadalom körében, ezért olvasó könyvtárat tartott fent, amelyet nem csak a tagok, hanem minden honpolgár használhatott bizonyos díj ellenében. Az olvasó közönség többnyire az egylet által vásárolt könyveket és újságokat kölcsönözhetette, de persze az érdeklődők előszeretettel vették kezükbe a helyi lapokat is, főként a Vass Jenő gyógyszerész által szerkesztett Bihar Megyei Községi Értesítőt, majd utódlapját, a Sárrétet.¹²⁵ A Polgári Kör tagjai között szép számmal találunk tekintélyes, helyi polgárokat; például ifj. Habókay Józsefet, Tardy Sándort, Gazdig Józsefet, Tóth Sándor könyvtárost, Fényes Endrét és Vass Jenőt, utóbbiak a Kör elnöki tisztét is betöltötték.

Bár a Berettyóújfalui Önkéntes Tűzoltó Egylet előzményei 1871 szeptemberéig nyúlnak vissza, azonban magát az egyesületet csak 1874 novemberében sikerült létrehozni az alapítóknak, ifj. Habókay Józsefnek és Vass Jenőnek.¹²⁶

---

¹²⁰ Bagossyné 2018. 25., Iskolai Értesítő 1942. 12.

¹²¹ Iskolai Értesítő 1945. 8.

¹²² BM III.b.90.164. Barcsay-emlékiratok I. kötet. Adalékok Csonka-Bihar vármegye történetéhez.

¹²³ Halálozás. Magyar Nemzet, 34. (1978) 160. 1978. júl. 9. 4.

¹²⁴ MNL HBVL IV. 458. 1. d. Berettyóújfalui Polgári Kör alapszabálya.

¹²⁵ Török 2012. 55.

¹²⁶ MNL HBVL IV.458. 1. d. 84/1928. Berettyóújfalui Önkéntes Tűzoltóegylet alapszabálya.

Az egyesület célja az emberi élet, ingó- és ingatlan vagyon tűzveszélytől való megmentése, pusztán „felebaráti szeretettől és polgári kötelességérettől” vezérelve. Önkéntes alapon, mindenféle jutalmazás nélkül szerveződve Berettyóújfalu területén. Az egyesületnek pártoló, rendes és működő tagjai lehettek, a működést a 19 fős választmány biztosította. A szervezet élén a főparancsnok, valamint helyettese, az alparancsnok állt. A pártoló tagok önkéntesen, anyagilag támogathatták az egyesületet, ellenben a rendes tagok éves tagdíjat fizettek 3 évre vállalva a kötelezettséget. A működő tagok díjfizetési kötelezettség nélkül kötelezték magukat a tűzoltásban való aktív részvételre. Pártoló és rendes tag bárki lehetett – akár nem helyben élők is –, azonban a működő tagok közé csak berettyóújfalu lakosokat vettek fel. A tűzoltóegységet 4 csoportra osztották: élet- és vagyonmentő, oltó- és bontó, vízszállító, vagyonoőri csapat. Az első csapatvezérek Kerekes Gyula, Kágyi József, Szabó Károly és Oláh Gyula lettek. Az egyesület alakulásakor Medzihradszky Miksa albíró tűzoltó főparancsnoknak, ifj. Habókay József ügyvédet tűzoltó alparancsnoknak, Vass Jenőt pedig egyleti jegyzőnek választották meg.

14. Habókay József

Nagyzerind, 1845. január 1.¹²⁷ – Berettyóújfalu, 1912. október 3.¹²⁸

Idősebb Habókay József (1809–1879) árvagyám, a Sárreai Takarékpénztár hivatalnok és Zsugovics Anna (1820–1904) gyermekeként született. Tanulmányait Debrecenben és Nagyváradon folytatta, jogi diplomát szerzett, és ügyvédi irodát nyitott Berettyóújfaluban. 1870-ben feleségül vette T. Nagy Sándor özvegyét, Peer Karolinát (1845–1926), akitől Béla (1876–1926) fia született.¹²⁹ Aktívan kivette részét a gazdasági társulatok munkáiból: előbb a Sárreai Takarékpénztár Egyesület jogtanácsosa, majd 1877 és 1904 között az egyik igazgatója, 1885-től haláláig a Sárreai Népbank Takaré- és Segélyegylet vezérigazgatója.¹³⁰ A kulturális egyesületek terén áldásos tevékenységet fejtett ki. Nevét ott találjuk

¹²⁷ Habókay József. Sárreai, 8. (1912) 40. 1912. okt. 6. 4.

¹²⁸ MNL HBVL XXXIII.1.a 201. k. 139. bejegyz.

¹²⁹ MNL HBVL IV.465.h. 4. k. 36. bejegyz.

¹³⁰ MNL HBVL IV.458. 1. d. Sárreai Népbank Takaré- és Segélyegylet; Magyar Compass 1877. 96.

a Berettyóújfalvai Önkéntes Tűzoltó Egylet és a Polgári Olvasó Kör alapítói, illetve a Biharvármegyei Régészeti és Történelmi Egylet pártolói között.¹³¹ Több ízben megválasztották a Polgári Kaszinó elnökének, sőt, érdemes kiemelni, hogy személyében a Tűzoltó Egylet első alparancsnokát tisztelhetjük. A hitélet területén számos világi tisztséget vállalt, például a berettyóújfalvai református egyház főgondnokaként munkálkodott. Politikai elköteleződését jól mutatja, hogy a helyi Függetlenségi és 48-as Párt elnökeként Csanády Sándor országgyűlési képviselő hívének számított a dualizmus korában. Több mint négy évtizedes gazdasági és társadalmi egyesületi és nem utolsósorban a község fejlődése érdekében kifejtett munkásságának elismerésül Berettyóújfalu nagyközség közgyűlése jegyzőkönyvben örökítette meg Habókay József érdemeit.¹³²

15. Dr. Habókay Béla

Berettyóújfalu, 1876. június 27.¹³³ – Berettyóújfalu, 1926. március 14.¹³⁴

Habókay József (1845–1912) és Peer Karolina (1845–1926) fiaként született. Iskoláit Késmárkon, Nagyváradon és Debrecenben végezte, majd jogi tanulmányait befejezve – apjához hasonlóan – 1904-ben ügyvéd lett Berettyóújfaluban.¹³⁵ 1905-től előbb a Sárréti Népbank Rt. jogtanácsos ügyészeként tevékenykedett, majd édesapja halála után (1912-től) a bank vezérigazgatójává választották.¹³⁶ Mindeközben 1910-ben alapítója és igazgatósági tagja lett a Derecskei Népbank Rt.-nek, illetve később igazgatói tagságot nyert a berettyóújfalvai Mezőgazdasági Takaré- és Segélyszövetkezetben.¹³⁷ Karrierje mintakövetőnek tekinthető,

¹³¹ MNL HBVL IV.458. 1. d. 84/1928. Berettyóújfalvai Önkéntes Tűzoltóegylet alapszabálya; MNL HBVL IV.458. 1. d. Berettyóújfalvai Polgári Olvasó Kör Alapszabálya; MNL HBVL IV.458. 8. d. 180/1928. Berettyóújfalvai Polgári Kaszinó alapszabálya; A Biharvármegyei Régészeti és Történelmi Egylet Alapszabályai 1875. 14.

¹³² Nyakas 1981. 304.

¹³³ MNL HBVL IV.465.h 2. k. 100. bejegyz.

¹³⁴ MNL HBVL XXXIII.1.a 202. k. 41. bejegyz.

¹³⁵ Debreczeni Református Főgymnasium értesítője 1889. 50.; Nagyvárad Főgymnasiumának értesítője 1892. 167.; Késmárki Lyceum értesítője 1890. 81.; Budapesti Közlöny, 38. (1904) 59. 1904. márc. 12. 2.

¹³⁶ Pénzügyi Compass 1906. 474.; Központi Értesítő, 37. (1912/1) 24. 1912. márc. 24. 685.

¹³⁷ Központi Értesítő 35. (1910/2) 100. 1910. dec. 15. 2699.

hiszen – mint korábban apját – Bihar vármegye törvényhatósági bizottsága állandó választmányának tagjává választották, sőt, a tűzoltóegylet parancsnoki tisztét is betöltötte. Földbirtokosként családi birtokát (203 katasztrális hold földjét) bérelőknak adta ki.¹³⁸ 1904-ben feleségül vette Géczy Irént,¹³⁹ aki tevékeny szerepet vállalt Berettyóújfalu kulturális, jótékonyossági mozgalmában: a MANSZ kulturális szakosztályának előadója, a római katolikus Oltáregyesület tagja. 1926-ban, férje és anyósa halálát követően 141 darab értékes könyvet és sok kéziratot (leveleket és szerződéseket) adományozott a berettyóújfalu Állami Polgári Fiúiskola tanári könyvtárának.¹⁴⁰

16. Adler Pál

Biharkeresztes, 1878. augusztus 30.¹⁴¹ – Auschwitz-Birkenau, 1944. június 29.¹⁴²

A zsidó származású Adler Márton biharkeresztesi kocsmáros és Gács Katalin fiaként született. 1896-ban érettségizett a nagyvárad felsőkereskedelmi iskolában, majd tanulmányai végeztével előbb a nagyvárad Adria-malom tisztviselőjeként dolgozott 3 évig, ezt követően pedig Derecskén és Berettyóújfaluban alapított téglagyárat, ez utóbbit 1905-ben. 1903-ban megnősült, Sárospatakon feleségül vette Jónás Margitot. Karrierje a bankszektorban csúcsonyosodott ki: 1907–1909 között másodkönyvelő, majd 1910-től főkönyvelő, 1911-től kezdve pedig cégvezető lett a berettyóújfalu Sárreai Népbank Rt.-nél.¹⁴³ Felügyelőbizottsági tag volt az 1910-ben alapított Kereskedelmi Rt.-nél és az 1912-es alapítású Derecskei Népbank Rt.-nél is. Részt vett az I. világháborúban, harcolt a szerb, az orosz és olasz frontokon, és mint népfőkelő százados szerelt le 1918-ban. Hazatérve a Sárreai Népbankból alakult Egyesült Bank igazgatójává választották. Később az

---

¹³⁸ Gazdacímár 1925. 48.

¹³⁹ Hymen. Sárreai, 4. (1904) 12. 1904. márc. 20. 3.

¹⁴⁰ Polgári fiúiskola értesítője 1926. 23–24.

¹⁴¹ MNL OL K 150. VII.9.b 14/346/2012 .

¹⁴² MNL HBVL XXXIII.1.a 205. k. 197. bejegyz.

¹⁴³ Magyar Compass 1907. 309.; Magyar Compass 1910. 368.; Központi Értesítő, 36. (1911/1) 18. 1911. márc. 2. 417.

Angol-Magyar Bank berettyóújfalui fióközletét vezette.¹⁴⁴ Ugyanakkor tevékeny szerepet vállalt a Berettyóújfalui Terménykereskedelmi Rt.-nél (1922) és a Berettyóújfalui Villamossági Rt.-nél, előbbiben igazgató, utóbbiban mint felügyelőbizottsági tag.¹⁴⁵ Emellett ügyvezető igazgatója lett az 1924-ben alakult Biharvármegyei Építőipari Rt.-nek is. Hosszú ideig a Debreceni Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara külsős tagja volt. A sport iránti elkötelezettségét jól mutatja, hogy egy időben a BUSE pénztárnokává is megválasztották.¹⁴⁶

Tudtad-e?

Az ún. zsidótörvények, köztük az 1941. évi XIX. törvénycikk miatt, – amely megtiltotta, hogy zsidó származású emberek is tagjai lehessenek a vármegyei törvényhatóságoknak – 1941-ben lemondott a Biharvármegyei Törvényhatósági Bizottságban elfoglalt tagságáról.¹⁴⁷

17. köröstopai és mezőtelegdi Tardy Sándor

Berettyóújfalú, 1834. december 12. – Berettyóújfalú, 1915. július 29.¹⁴⁸

Az 1611-ben nemességet nyert köröstopai és mezőtelegdi Tardy család tagjaként, Tardy Elek (1807–1879) berettyóújfalui-herpályi közbirtokos és Csiffy Mária (1810–1871) fiaként született.¹⁴⁹ Tanulmányait Nagyváradon, a nyolcosztályos gimnáziumban végezte, majd édesapja birtokát irányította.¹⁵⁰ 1859-ben Körösszakálban feleségül vette Ertsey Jolánt (1840–1931), akitől két gyermeke született Katalin (1859–1898) és György (1862–1949).¹⁵¹ Személyesen jelen volt, amikor 1849-ben egy pinceásás során megtalálták a gepidakori aranyozott ezüst pajzsdudort, amit a család 1854-ben a Nemzeti Múzeumnak adományozott.¹⁵²

---

¹⁴⁴ Magyar Kereskedők Lapja, 42. (1922) 17. 1922. febr. 25. 4.

¹⁴⁵ Magyar Compass 1925. 838., 1304.

¹⁴⁶ Szóke 2023. 38.

¹⁴⁷ Véghatározat. Biharvármegye Hivatalos Lapja, 40. (1941) 9. 1942. febr. 26. 1.

¹⁴⁸ MNL HBVL XXXIII.1.a 201. k. 122. bejegyz.

¹⁴⁹ Mezei – Szóke – Török 2023. 144–146., 148–149.

¹⁵⁰ Nagyváradi Gymnasium évkönyvei 1851. 43.

¹⁵¹ Emődi 2018. 77–78.

¹⁵² Vende 1901. 52.

Rendkívül élénk társadalmi életet élt, ráadásul a történelem is érdekelte, amit jól mutat, hogy Miskolczi Károly történeti feljegyzései az ő birtokába kerültek.¹⁵³ Jóbaráti viszonyt ápolt Vass Jenővel és O'sváth Pállal. Prominens szereplője volt az egyesületi mozgalmaknak: a Sárreți Takarékpénztárnak hosszú ideig (1870–1915) pénztárnoka, a Polgári Olvasó Kör választmányi, a Biharvármegyei Régészeti és Történelmi Egylet rendes (1875), a berettyóújfalui magán vadász- és agarász társulat oszlopos tagja volt.¹⁵⁴ 1878-tól a helyi Szabadelvű Párt alapítójának és alelnökének, técsői Móricz Pál országgyűlési képviselő, politikai hívének és barátjának számított. 1899-ben 130 katasztrális hold birtokkal rendelkezett, amelyhez a herpályi Csonkatorony is hozzátartozott.¹⁵⁵

18. köröstopai és mezőtelegdi Tardy György Lajos

Berettyóújfalú, 1862. május 20.¹⁵⁶ – Berettyóújfalú, 1949. november 14.¹⁵⁷

Tanulmányait 1873–1880 között előbb a debreceni, majd a lőcsei Állami Főreáliskolában végezte. A Műegyetem elvégzése után apjától átvett birtokán gazdálkodott.¹⁵⁸ 1900-ban nőül vette Dobsa Anna Izabellát – az álmosdi földbirtokos, Dobsa Sándor leányát –, akitől három gyermeke, nevesen Sándor, Anna és Erzsébet született.¹⁵⁹ A kórház közelében épülő Tisztviselőtelep létesítésére földjéből nagyobb területet ajándékozott a községnek. Az újonnan nyíló utcát róla nevezték el, nem mellesleg ő maga is a Tardy György utca 4. szám alatt lakott. Számos dicsérő és elismerő oklevelet kapott különböző kiállításokon saját kezűleg faragott bútoraiért.¹⁶⁰ A földművelésügyi minisztériumnál, mint birtokrendezési gazdasági és bírósági szakértő működött közre.¹⁶¹ Református presbiterként

---

¹⁵³ O'sváth 2009. 60.

¹⁵⁴ Nyakas 1981. 302–303.

¹⁵⁵ Magyarország földbirtokosai és földbérlői 1899. 268.

¹⁵⁶ MNL HBVL IV.465.h 2. k. 57. bejegyz.

¹⁵⁷ MNL HBVL XXXIII.1.a 205. k. 327. bejegyz.

¹⁵⁸ Berettyóújfalú 1930. 182.

¹⁵⁹ MNL HBVL XXXIII.1.a 6. k. 11. bejegyz.

¹⁶⁰ Berettyóújfalú 1930. 182.

¹⁶¹ Mezei – Szőke – Török 2023. 150.; Személyi adattár 1938. 147.

nem csak az egyházat, de az iskolákat is támogatta, különösen a berettyóújfalui Református Polgári Leányiskolát, melynek 1917-es megalapításától fogva egyik igazgatótanácsosa volt.¹⁶² Kevesen tudják, hogy a szülőfaluját nemes egyszerűséggel „a világ közepének” tekintő Tardy volt a helybeli Polgári Kaszinó alelnöke, az Önkéntes Tűzoltó Egylet örökös tiszteletbeli főparancsnoka, illetve a Bihari Gazda újság főszerkesztője.¹⁶³ Úgyszintén tagja a vármegyei törvényhatósági bizottságnak és a testnevelési bizottságnak, 1926-ban pedig a Biharvármegyei Nemzeti Szövetség egyik alelnökévé is megválasztották. Irodalmi ambícióinak hozadéka a „Ne járjon ide” című színdarabja, amelyet Berettyóújfaluban többször nagy sikerrel játszottak.¹⁶⁴

Egyesületi rész

Vitathatatlan, hogy a berettyóújfalui társasági élet főszervezője az a Vass Jenő, aki nemcsak patikát vezetett, de emellett még újságot szerkesztett és óvodát alapított. 1870-ben az ő buzgólkodása nyomán alakult meg községünkben a Sárréti Takarékpénztár Egylet, amely azt a célt tűzte ki maga elé, hogy „a kevésbé vagyonos néposztálynak tőkáját” kamatoztassa, takarékosagra ösztönözzön, illetve gazdasági érdekek figyelembevételével hitelt nyújtson Berettyóújfalu és vidéke lakosságának.¹⁶⁵ Ennek érdekében a társaság 1500 darab 50 forint névértékű részvényt dobott piacra. A társaság első elnöke Beöthy Algernon volt, akit később Móricz Pál, Szabó József, majd Nadányi Miklós követett. Alelnökei időrendben: Vass Jenő, Leszkay Gyula, Amant Antal. A Takarékpénztár működése szempontjából fontos még kiemelni id. és ifj. Habókay József, Tardy Sándor, Dienes Lajos, dr. Reichenberger Fülöp, Fényes Mór, Fényes Dezső, Gazdig József, Leszkay János, Réthy Kálmán tagok nevét. A Sárréti Takarékpénztár önálló működése 1923-ban megszűnt, és fúzió keretében fiókegyesületként beleolvadt az 1846-ban alapított Debreceni Első Takarékpénztárba.

---

¹⁶² Iskolai Értesítő 1918. 7.

¹⁶³ MNL HBVL IV.458. 1. d. 8. d. 180/1928. Polgári Kaszinó alapszabálya; MNL HBVL IV.458. 1. d. 84/1928. Berettyóújfalui Önkéntes Tűzoltó Egylet Alapszabálya.

¹⁶⁴ Berettyóújfalu 1930. 182.

¹⁶⁵ MNL HBVL IV.458. 1. d. Sárréti Takarékpénztár Egylet Alapszabálya.

Ifj. Habókay József vezérigazgatósága mellett 1883-ban alakult meg a Sárreți Népbank, Takaré- és Segélyegylet, amely főként a földművelés, ipar és kereskedelem, valamint a közvagyonosodás érdekeinek előmozdítása érdekében pénzbetétek elfogadásával és kamatoztatásával foglalkozott. 1887-ben nevét Sárreți Népbank Részvénytársaságra változtatta.¹⁶⁶ Az alapszabály módosításával üzleti tevékenysége kiterjedt a betéti, kölcsön, zálog, hitelügyleti üzletekre is, továbbá ingó- és ingatlan vagyonok vásárlására. 1918-ban – mint fióküzlet – beolvadt a nagyváradi Egyesült Bank és Takarékpénztár Részvénytársaságba. A Sárreți Népbanknak fennállása alatt olyan jeles részvényesei, tagjai voltak, mint például Habókay Béla ügyvéd, dr. Grósz Ignác orvos, Nyíri István gőzmalomtulajdonos, Trajánovits Antal gyógyszerész, Zádor Márton divatáru nagykereskedő, Adler Pál téglagyáros vagy Kerekes Gyula főjegyző.

---

¹⁶⁶ Magyar Compass 1914. 408–409.

Források és irodalom

Kézírtos források

Bihari Múzeum, Berettyóújfalu (BM)

III.b. Általános Történeti Dokumentumok Gyűjteménye

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XV. Gyűjtemények

20.1. Mikrofilmtár. Állami anyakönyvek.

Magyar Nemzeti Levéltár Békés Vármegyei Levéltára, Gyula (MNL BéVL)

IV.426. Békés vármegye felekezeti anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye (1828–1895)

Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, Debrecen (MNL HBVL)

IV. Megyei törvényhatóságok, szabad királyi városok és törvényhatósági jogú városok

- 403. Bihar Vármegye Törvényhatósági Bizottsága Központi Választmányának iratai
- 458. Bihar Vármegye Egyesületi Alapszabályainak Levéltári Gyűjteménye (1900–1944)
- 465.d. Bihar vármegye református egyházi anyakönyvi másodpéldányainak gyűjteménye. Bakonszeg.
- 465.h. Bihar vármegye református egyházi anyakönyvi másodpéldányainak gyűjteménye. Berettyóújfalu.
- 465.y. Bihar vármegye református egyházi anyakönyvi másodpéldányainak gyűjteménye. Zsáka.
- 469.c. Bihar vármegye izraelita egyházi anyakönyvi másodpéldányainak gyűjteménye (1842-1895). Berettyóújfalu.

XXXIII. Külön intézkedéssel levéltárba utalt iratok

- 1.a. Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban őrzött állami anyakönyvi másodpéldányok gyűjteménye (1895-2014). Állami anyakönyvek másodpéldányai (1895–1980)

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)

K. Belügyminisztériumi levéltár

150. Általános iratok (1867–1944)

Magyar Nemzeti Levéltár Pest Vármegyei Levéltára, Budapest (MNL PVL)

XXXIII. Külön intézkedéssel levéltárba utalt iratok

- 1.a. Pest-Pilis-Solt-Kiskun, 1950-től Pest megye anyakönyvi kerületei állami anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye (1895–1983).
- 19.c. Budaörs. Halotti anyakönyvek.

Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Vármegyei Levéltára, Kaposvár (MNL SVL)

XXXIII. Külön intézkedéssel levéltárba utalt iratok

- 1.a. Somogy megyei állami anyakönyvek másodpéldányainak és az utólagos bejegyzéseknek levéltári gyűjteménye (1895–2014).
- 99.c. Kaposvár. Halotti anyakönyvek.

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltára, Pécs (PTE EL)

VIII. Tanintézetek, intézmények

- 105.a. Magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem (Pécs) iratai (1890–) 1919–1950 (–1957). Orvosi kar és intézeteinek iratanyaga, 1919–1951 (–1961). Kari ülési jegyzőkönyvek, 1926–1951.

Serviciul Județean Bihor Arhivele Naționale ale României [Román Nemzeti Levéltár Bihor Megyei Fiókja, Nagyvárad] (SJANR Bihor)

32. Colectia Registrelor de Stare Civila [Anyakönyvi kivonatok gyűjteménye]

Nyomtatott források

A Biharvármegyei Régészeti és Történeti Egylet Alapszabályai 1875.

A Biharvármegyei Régészeti és Történeti Egylet Alapszabályai. Nagyvárad, 1875.

Debreczeni Református Főgymnasium értesítője 1889.

A debreczeni Református Főgymnasium értesítője az 1888–89. iskolai évről.
Közzéteszi: Tüdős János. Debrecen, 1889.

Gazdacímtár 1912.

Magyarországi gazdacímtár. Magyarország, Horvát- és Szlavonországek 100 kat. holdon felüli birtokosainak és bérlőinek címjegyzéke, az egyes megyék részletes monografiájával. Szerk. Rubinek Gyula. Bp., 1912.

Gazdacímtár 1925.

Magyarország földbirtokosai és földbérlői. (Gazdacímtár) A 100 kat. holdas és ennél nagyobb földbirtokok és földbérletek 1925. év eleji adatai alapján. Összeállította: A Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp., 1925.

Gyógyszerészek Évkönyve 1896.

Gyógyszerészek Évkönyve. Zsebnaptár az 1896-ik évre. Szerk. K. Karlovszky Geyza. Bp., 1896.

Haeffler 1940.

Országgyűlési Almanach az 1939-1944. évi országgyűlésről. Szerk. Haeffler István. Bp., 1940.

Iskolai Értesítő 1918.

A berettyóújfalui református polgári leányiskola 1. évi értesítője az 1917–1918. iskolai évről. Szerkeszti és közli: Király Ilona. Berettyóújfalú, 1918.

Iskolai Értesítő 1942.

A berettyóújfalui református polgári leányiskola évkönyve az 1941–42. iskolai évről, az iskola fennállásának XXV. évében. Szerk. Takács Károly. Berettyóújfalú, 1942.

Iskolai Értesítő 1945.

A berettyóújfalui állami polgári fiú- és református polgári leányiskola és a berettyóújfalui állami mezőgazdasági középiskola évkönyve az 1944–45. iskolai évről. Szerk. Meskó Gyula – Rácz Gyula. Berettyóújfalu, 1945.

Késmárki Lyceum értesítője 1890.

A késmárki ág. hitv. evang. kerületi Lyceum 1889/90. tanévi értesítője. Közli: Scholcz Frigyes. Késmárk, 1890.

Magyar Compass 1877.

Magyar Compass. Pénzügyi, közigazgatási és vasúti évkönyv a magyarországi részvénytársaságok és szövetkezetek számára. Bp., 1877.

Magyar Compass 1907.

Mihók-féle Magyar Compass. Pénzügyi és kereskedelmi évkönyv. 1907/8. I. rész. Pénz- és hitelintézetek. Szerk. Galánthai Nagy Sándor. Bp., 1907.

Magyar Compass 1910.

Mihók-féle Magyar Compass. 1910/11. I. rész. Pénzintézetek. Szerk. Galánthai Nagy Sándor. Bp., 1910.

Magyar Compass 1914.

Nagy Magyar Compass (azelőtt Mihók-féle) 1914–1915. I. rész. Pénzintézetek. Szerk. Galánthai Nagy Sándor. Bp., 1914.

Magyar Compass 1925.

Nagy Magyar Compass (azelőtt Mihók-féle) 1922–1924. II. rész. Biztosító- ipar- és közlekedési vállalatok, Budapest főváros pénzügyei. Szerk. Galánthai Nagy Sándor. Bp., 1925.

Magyarország földbirtokosai és földbérlői 1899.

Magyarország földbirtokosai és földbérlői 1899–1900. Bp., 1899.

Nagyvárad Főgymnasiumának értesítője 1892.

A jászóvári prémontrei kanonokrend nagyvárad Főgymnasiumának értesítője az 1891–92-diki iskolai évről. Közli: Kotunovics Sándor. Nagyvárad, 1892.

Nagyváradai Gimnasium évkönyvei 1851.

A^o nagyváradai nyolcz osztályu Gimnasium évkönyvei. 1850–51-ki tanév. Közreadja: dr. Krausz G. László. Nagyvárad, 1851.

Pénzügyi Compass 1906.

Pénzügyi Compass. 1905–1906. Szerk. Kormos Alfréd. Bp., 1906.

Pénzügyi Compass 1909.

Pénzügyi Compass. 1908–1909. Szerk. Kormos Alfréd. Bp., 1909.

Pénzügyi Compass 1910.

Pénzügyi Compass. 1910–1911. 2. rész. Vidék. Szerk. Kormos Alfréd. Bp., 1910.

Polgári fiuiskola értesítője 1926.

A berettyóújfalui M. Kir. gróf Tisza István állami polgári fiuiskola 1926–27. évi értesítője. Szerk. Kelemen János. Berettyóújfalú, 1926.

Szakirodalom

Bagdi – Török 2021.

Bagdi László – Török Péter: „Hazádnak rendületlenül”... Egy korszakos közszolga ünnepi beszédének margójára. In: Bihari Múzeum Évkönyve XXVI. Szerk. Török Péter. 53–78.

Bagossyné 2018.

Bagossyné Körtvélyesi Mária: Dr. Barcsay László családjának története. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XXIII. Szerk. Sándor Mária. Berettyóújfalú, 2018. 9–29.

Barcsay – Nyíri 2004.

Barcsay László – Nyíri Sándor: Frontátvonulás Biharban – 1944. október. 60 éve élte túl a második világháborút Bihar megye. In: Bihari Diéta V. Szerk. Matolcsi Lajos. Berettyóújfalú, 2004. 7–23.

Bartha 2011.

Bartha Ákos: Élet Berettyóújfaluban a dualizmustól a rendszerváltozásig. In: Berettyóújfalu az újkőkortól napjainkig. Szerk. Kállai Irén. Berettyóújfalu, 2011. 50–78.

Bartha 2020.

Bartha Ákos: Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és Utóélet. Bp., 2020.

Berettyóújfalu 1930.

Berettyóújfalu. In: Bihar vármegye 10 évvel Trianon után. Szerk. Vermes Ernő. Berettyóújfalu, 1930. 146–186.

Bihari arcképek 1938.

Bihari arcképek. In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Braham 1997.

Braham, Randolph L.: A népirtás politikája. A Holocaust Magyarországon. I. köt. Bp., 1997.

Emődi 2018.

Emődi János: Bihar megye nemes családjai a római katolikus, református és evangélikus anyakönyvek tükrében. C–É. II. köt. Nagyvárad, 2018.

Fekete 1938.

Fekete Ferenc: A Bihari Tennisz és Vívó Club. In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. 326–329. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Fényes 1938.

Dr. Fényes Pál: A tüdővész ellen. A Biharmegyei Tüdővész Ellen Védekező Egyesület 25 éve. In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. 290–300. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Fóris – Kertész 1938.

Dr. Fóris Anna – dr. Kertész János: Bihar-vármegye községei. In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. 468–519. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Hantó 2009.

Hantó Zsuzsa: Kiltott családok. Bp., 2009. CD-ROM melléklet.

Kanalasné 2004.

Kanalasné Harasztosi Judit: Egy tehetséges orvos élete. In: Bihari Diéta V. Szerk. Matolcsi Lajos. Berettyóújfalu, 2004. 171–179.

L. Nagy 1976.

L. Nagy Zsuzsa: A liberális polgári ellenzék pártjai és szervezetei 1919–1944. Történelmi Szemle, 19. (1976) 3. 335–360.

Mezei – Szőke – Török 2023.

Tardy György: Berettyóújfalu keletkezése, története és fejlődése. Berettyóújfalu, 1937. A szöveget gondozta, jegyzetekkel ellátta, bevezető tanulmányt írta: Mezei Milán – Szőke Richárd Rajmond – Török Péter. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XXVIII. Szerk. Török Péter. Berettyóújfalu, 2023. 143–184.

Molnár 1938.

Molnár Imre: A közigazgatás fejlődése Bihar-vármegyében In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. 362–383. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Nagy 1938.

Nagy Géza: Bihar-vármegye Gróf Tisza István kórházának első tíz esztendeje. In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. 266–280. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Nyakas 1981.

Nyakas Miklós: Berettyóújfalu politikai és társadalmi élete a polgári korszakban. In: Berettyóújfalu története. Szerk. Varga Gyula. Berettyóújfalu, 1981. 299–321.

O'sváth 2009.

O'sváth Pál: Bihar vármegye Sárreți járás leírása. Kiad. elők. bev. tan. ell. Seres István. Bp., 2009. (A csengerújfalusi O'sváth és vele rokon családok története, dokumentumai és írásai)

Személyi Adattár 1938.

Személyi Adattár. In: Bihar vármegye. II. rész. Szerk. Nadányi Zoltán. Bp., 1938. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Szendrei 2024.

Szendrei Ákos: A berettyóújfalui országgyűlési választókerületben 1848 és 1918 között mandátumot szerzett képviselők összehasonlító vizsgálata. In: Berettyóújfalú és Berettyószentmárton 19. századi társadalomtörténeti kérdései. Szerk. Török Péter. Berettyóújfalú, 2024. 81–131. (Fejezetek Berettyóújfalú történetéből 3.)

Szőke 2022a.

Szőke Richárd Rajmond: Az Egységes Párt 1922-es berettyóújfalú kampánya. Új Nézőpont, 9. (2022) 2. 5–21.

Szőke 2022b.

Szőke Richárd Rajmond: Adalékok Berettyóújfalú sajtó- és választástörténetéhez – Az 1922-es helyi nemzetgyűlési választás. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XXVII. Szerk. Török Péter. Berettyóújfalú, 2022. 83–130.

Szőke 2023.

Szőke Richárd Rajmond: Az újfalú tizenegyek története – Két levél a Berettyóújfalú Sport Egylet vezetőségétől. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XXVIII. Szerk. Török Péter. Berettyóújfalú, 2023. 35–58.

Török 2008.

Török Péter: Két életrajz Gulyás Pál gyűjteményéből – Bölöni Bakó Zoltán, Brózik Dezső. Rálátás. Zsákai helytörténeti – honismereti, kulturális tájékoztató. 9. (2008) 4. 28–33.

Török 2012.

Török Péter: Egy új levéltári sorozat. A Hajdú-Bihari Levéltári Füzetek. Levéltári Szemle, 62. (2012) 4. 53–55.

Vende 1901.

Vende Aladár: Bihar vármegye községei In: Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk. Borovszky Samu. Bp., 1901. 36–166. (Magyarország vármegyéi és városai)

Sajtóforrások

Belügyi Közlöny

Bihar

Bihar Népe

Biharvármegye Hivatalos Lapja

Budapesti Hírlap

Budapesti Közlöny

Dunántúl

Fővárosi Lapok

Hajdú-Bihari Napló

Hivatalos Közlöny

Iparvédelem

Központi Értesítő

Magyar Kereskedők Lapja

Magyar Kereskedők Lapja

Magyar Nemzet

Magyarság

Néplap

Pesti Hírlap

Sárrét

Somogyi Néplap

Természettudományi Közlöny

Uj-Somogy

Twists of Fate: Biographies from the History of Berettyó- újfalu

From idea to reality – scenario of the temporary exhibition of Bihari
Museum

The temporary exhibition entitled „Twists of Fate: Biographies from the History of Berettyóújfalu” presented the life stories of individuals associated with Berettyóújfalu and Berettyószentmárton who lived and worked there during the dualism era and the Horthy regime but, unfortunately, locals have partially or completely forgotten about them. Our selection was based on the results of the museum’s local history research, and our aim was to shed new light on previously closed issues in order to gain a more detailed picture of the local aspects of large-scale, national public history processes. On the one hand, we examined the photograph collection of the Bihari Museum to find images of individuals who played crucial roles in local history. On the other hand, the research into the life stories of prominent local historical figures has revealed previously unknown details of their careers, mainly from archives and press sources. The exhibition was on display from 23 May 2023 to 30 April 2024 in the temporary exhibition hall of the Bihor Museum. The Pulszky Society nominated the exhibition for the Exhibition of the Year 2023 award and presented the museum with a certificate of appreciation for its efforts.